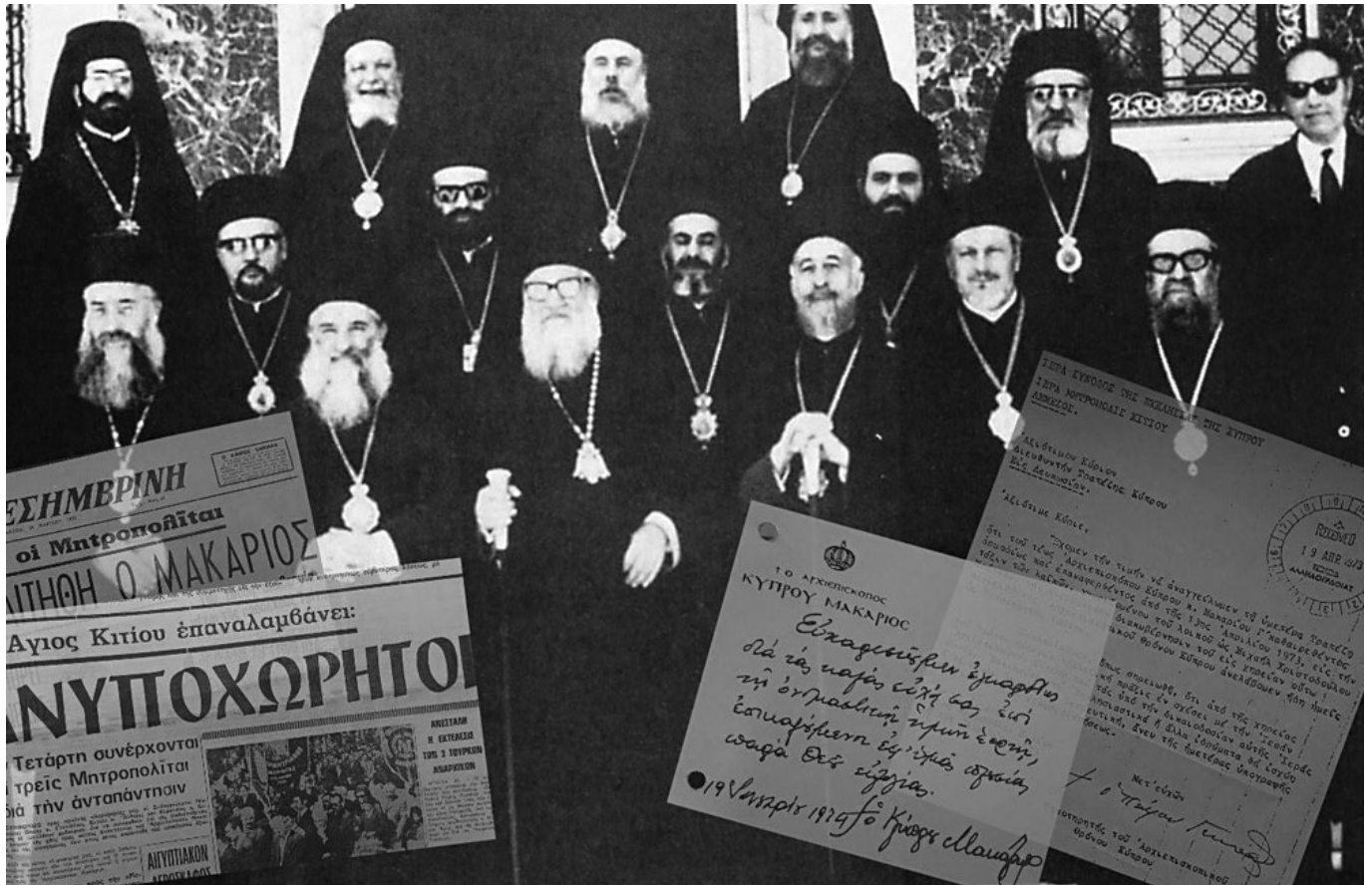

Κύπρος 1972 - 1974: Η Εκκλησία ανάμεσα σε δύο πραξικοπήματα - Του Αρχιμ. Φιλίππου Χαμαργιά

/ Γνώμες

• Του Αρχιμ. Φιλίππου Χαμαργιά, Πρωτοσυγκέλλου Ι. Μητροπόλεως Μεσσηνίας

Κατά το μήνα Ιούλιο, εκτός από τις πολλές εκκλησιαστικές εορτές, μνημονεύονται γεγονότα μέσα από τα οποία ξυπνούν οι μνήμες του 1974. Βεβαίως για να ακριβολογούμε θα πρέπει να πούμε ότι ξυπνούν για όλους όσοι θέλουν να θυμούνται. Κάποιοι δυστυχώς θέλουν να θυμούνται μόνο τα όσα ξεκίνησαν στις 20 Ιουλίου 1974, δηλαδή την ημέρα έναρξης της τουρκικής εισβολής, ξεχνώντας το κλειδί, που άνοιξε τη νέα κερκόπορτα για να εισβάλει η Τουρκία.

Αυτό το κλειδί δεν είναι άλλο από το πραξικόπημα της 15ης Ιουλίου 1974. Πρόδρομος όμως τόσο του πραξικοπήματος κατά του Μακαρίου και της τουρκικής εισβολής είναι ένα από τα σημαντικότερα γεγονότα της νεότερης εκκλησιαστικής ιστορίας, αυτό που ονομάστηκε **εκκλησιαστικό πραξικόπημα 1972-1973**, ή **εκκλησιαστική κρίση Κύπρου 1972-1973**

και αναφερόμαστε στις οργανωμένες δράσεις ή αντιδράσεις από τρεις Μητροπολίτες της [Εκκλησίας της Κύπρου](#), τους Πάφου Γεννάδιο, Κιτίου Άνθιμο και Κυρηναίας Κυπριανό, κατά του Προέδρου της [Κυπριακής Δημοκρατίας](#), [Αρχιεπισκόπου Μακαρίου Γ΄](#), στην περίοδο από τον Μάρτιο του [1972](#) ως τον Ιούλιο του [1973](#).

Τα γεγονότα αυτά ήταν σε συνέχεια και συνάρτηση με τα αντίστοιχα εκκλησιαστικά γεγονότα στην Εκκλησία της Ελλάδος, της ίδιας χρονικής περιόδου και αδιαμφισβήτητα πρόξενος αυτών ήταν η Δικτατορική Κυβέρνηση της Ελλάδος, η οποία είχε καταλύσει την Δημοκρατία ήδη από τον Απρίλιο του 1967 και δεν πρέπει να περάσει απαρατήρητο το γεγονός ότι αρχομένης ήδη της κρίσεως, ο Μακάριος έλαβε επιστολή, του τότε Αρχιεπισκόπου Αθηνών Ιερωνύμου του Α΄, δια της οποίας προσπάθησε να πείσει τον Μακάριο να παραιτηθεί από την Προεδρία.

Ιστορικό πλαίσιο

Αξίζει να σημειωθεί ότι το θέμα ετέθη, από τους τρεις Μητροπολίτες, για πρώτη φορά το Δεκέμβριο του 1967, δηλαδή οκτώ μήνες μετά την κατάλυση της Δημοκρατίας από την Δικτατορία των Συνταγματαρχών στην Ελλάδα, χρονική συγκυρία καθόλου τυχαία. Ωστόσο δεν έδωσαν συνέχεια, ούτε και επέμειναν. Όμως με την επανεκλογή του Μακαρίου στην Προεδρία της Δημοκρατίας, στις 26 Φεβρουαρίου 1968 και την εδραίωση της Χούντας στην Ελλάδα, αλλά και την μυστική κάθοδο του Στρατηγού Γρίβα στην Κύπρο το 1971, η στάση των τριών Μητροπολιτών άλλαξε άρδην. Με ενορχηστρωτή πλέον τον Υφυπουργό Εξωτερικών της Χούντας Κ. Παναγιωτάκο οι τρεις έθεσαν ως στόχο τους την παραίτηση του Μακαρίου από την Προεδρία. Ο Παναγιωτάκος παραδέχεται τις

επαφές του με τους τρεις Μητροπολίτες, σε μνημόνιο το οποίο συνέταξε ο ίδιος στις 25 Φεβρουαρίου 1972, μετά από συνάντηση την οποία είχε με τον Τούρκο πρέσβη στην Αθήνα Τουρκμέν και αναφέρει μεταξύ άλλων: «[...] η Ελληνική Κυβέρνησις είναι σε συνεχή επαφήν μετά των τριών μητροπολιτών. Και του απεκάλυψα ότι, κατά την διάρκεια της τελευταίας εν Κύπρω παραμονής, είχαν σειρά συναντήσεων μετ' αυτών. Ότι οι μητροπολίται, μετά την εις αυτούς αποκάλυψιν στοιχείων περί των κινδύνων ους συνεπάγεται η μετά των κομμουνιστών πολιτική συνεργασία του Μακαρίου, υπεσχέθησαν ενεργό συμμετοχήν εις τας προσπάθειας ανατροπής του Κυπρίου Προέδρου».[\[1\]](#)

Τα όσα αναφέρει ο Παναγιωτάκος επιβεβαιώθηκαν και σε συνέντευξη την οποία παρεχώρησε ο Μητροπολίτης Κιτίου Άνθιμος το 1975 στο περιοδικό "Ταχυδρόμος". Είχε αναφέρει συγκεκριμένα πως οι κινήσεις των τριών Μητροπολιτών "προέκυψαν κατόπιν εντολής που ήρθε από την Αθήνα μέσω του Παναγιωτάκου". Έτσι κατά τη συνεδρία της [Ιεράς Συνόδου](#) της Εκκλησίας της Κύπρου που πραγματοποιήθηκε στις 2 Μαρτίου του [1972](#), ο Μητροπολίτης Πάφου Γεννάδιος (Μαχαιριώτης), ο Μητροπολίτης Κιτίου Άνθιμος (Μαχαιριώτης) και ο Μητροπολίτης Κερύνειας Κυπριανός (Κυριακίδης), συνασπιζόμενοι, κατέθεσαν στην Ιερά Σύνοδο, διά "προητοιμασμένων και ταυτοσήμων σχεδόν ομιλιών"[\[2\]](#) πρόταση με την οποία ζητούσαν ο Αρχιεπίσκοπος [Μακάριος](#) να παραιτηθεί από τη [Προεδρία της Δημοκρατίας της Κύπρου](#) επειδή θεωρούσαν ότι η παράλληλη άσκηση εκκλησιαστικών και πολιτικών καθηκόντων, από έναν κληρικό, ήταν ενάντια στους ιερούς [κανόνες](#). Έθεταν με αυτό τον τρόπο την αρχή ενός νεότερου και διαφορετικού σαφώς, εκκλησιαστικού ζητήματος, μετά από το παλαιότερο [Αρχιεπισκοπικό ζήτημα Κύπρου](#) του [1900](#)[\[3\]](#), όταν, μετά το θάνατο του Αρχιεπισκόπου Σωφρονίου, η ιεραρχία της Κύπρου αποτελούνταν από δύο μόνο Μητροπολίτες, τον Κιτίου Κύριλλο και τον προ έτους χειροτονηθέντα Κυρηνείας Κύριλλο. Και οι δύο διεκδίκησαν το αξίωμα του Αρχιεπισκόπου. Η σύγκρουση επιδεινώθηκε από το γεγονός ότι οι υποστηρικτές του Μητροπολίτη Κιτίου προσχώρησαν σε πιο ριζοσπαστική εθνικιστική ιδεολογία, ενώ οι υποστηρικτές του Κυρηνείας ακολουθούσαν μια πιο παραδοσιακή πολιτική γραμμή, την οποία πρέσβευε και το Οικουμενικό Πατριαρχείο. Αυτή η διαμάχη, καθαρά εκκλησιαστική στην αρχή, στη συνέχεια πήρε ευρύτερες πολιτικές και κοινωνικές προεκτάσεις και δίχασε βαθιά τον λαό, σε σημείο ώστε να παρέμβει το Οικουμενικό Πατριαρχείο, το Πατριαρχείο Αλεξανδρείας, το Πατριαρχείο Ιεροσολύμων, ακόμα και η Κυβέρνηση της Μεγάλης Βρετανίας για εξομάλυνση της κατάστασης. Ενώ δεν πρέπει να λησμονούμε ότι η Εκκλησία της Κύπρου δοκιμάστηκε και πάλι το 1933, μετά τον θάνατο του Αρχιεπισκόπου Κυρίλλου του Γ' και την μακρά τοποτηρητεία του Πάφου Λεοντίου που κατέληξε σε μια βραχύβια Αρχιεπισκοπεία μόλις 36 ημερών[\[4\]](#).

Κατά την συνεδρίαση αυτή, της 2^{ας} Μαρτίου 1972, η Σύνοδος εξέδωσε ανακοίνωση αναφέροντας την θέση των επισκόπων και δηλώνοντας ότι ο Αρχιεπίσκοπος θα ανακοινώσει την απάντησή του σε μεταγενέστερο χρόνο. Ο Αρχιεπίσκοπος Μακάριος πράγματι, εξέδωσε την απάντησή του στις 19 Μαρτίου του 1972, υποδεικνύοντας με επτά σημεία την ανάρμοστη συμπεριφορά των τριών και τους κατηγορήσε πως συνωμότησαν μεταξύ τους, αλλά και με άλλους εξω-εκκλησιαστικούς παράγοντες, υπαινισσόμενος αφενός την [Χούντα των Αθηνών](#) που κατεξουσίαζε την [Ελλάδα](#) εκείνη την εποχή, αλλά και αφετέρου τον [Γεώργιο Γρίβα](#),

αρχηγό της [ΕΟΚΑ](#), ο οποίος είχε κρυφά επιστρέψει στην Κύπρο από το [1971](#) και είχε προβεί στη δημιουργία της [ΕΟΚΑ Β'](#).

Ο Μακάριος υποστήριξε ότι το αξίωμα του Προέδρου της [Κυπριακής Δημοκρατίας](#) και η ιδιότητα του Εθνάρχη δεν θα μπορούσε να χαρακτηριστεί ως κοσμικό αξίωμα, σε μια εποχή που οι Ορθόδοξοι [Έλληνες της Κύπρου](#) αγωνίζονταν για την εθνική τους επιβίωση και ότι, υπό τις συνθήκες αυτές, η άσκηση των καθηκόντων του Προέδρου, δεν παρέχει στον Αρχιεπίσκοπο οποιοδήποτε προσωπική ανταμοιβή, αλλά ήταν πικρό μεν αλλά εθνικό καθήκον το οποίο δεν ήταν δυνατόν να αποφύγει.

Μετά από την απάντηση του Μακαρίου, οι τρεις όχι μόνον επέμειναν στην αρχική θέση τους, αλλά και κατηγόρησαν τον Μακάριο για την αύξηση των αιρετικών και εχθρών του Χριστιανισμού αλλά και των εχθρών της πατρίδας καθώς και την αύξηση των κομμουνιστών στην Κύπρο[\[5\]](#) και η κρίση συνεχίσθηκε για να κορυφωθεί μετά την ομόφωνη επανεκλογή του Μακαρίου στην Προεδρία της Δημοκρατίας της Κύπρου στις 8 Φεβρουαρίου [1973](#). Οι τρεις Μητροπολίτες κάλεσαν τον Μακάριο σε απολογία, πριν από την έκτακτη σύγκληση της [Ιεράς Συνόδου](#), που συνεκάλεσαν για τις 7 Μαρτίου 1973. Ο Μακάριος απάντησε στις 6 Μαρτίου, δηλώνοντας ότι η σύνοδος που οι τρεις είχαν καλέσει ήταν αντικανονική και ως εκ τούτου, οποιαδήποτε απόφαση και να ληφθεί θα είναι άκυρη. Οι τρεις συνεκάλεσαν τελικά σύνοδο μεταξύ τους και αποφάσισαν την καθαίρεση του Μακαρίου από το αξίωμά του ως Αρχιεπισκόπου.

Ο Μακάριος στον αντίποδα συνεκάλεσε Μείζονα και Υπερτελή Σύνοδο, αποτελούμενη από εκπροσώπους των Πρεσβυγενών Πατριαρχείων και Αυτοκεφάλων Εκκλησιών, εκ των οποίων ανταποκρίθηκαν σχεδόν όλοι, εκτός από την [Εκκλησία της Ελλάδος](#), προφανώς λόγω της επικρατούσης εκκλησιαστικής και πολιτικής κατάστασης στην Ελλάδα και το [Οικουμενικό Πατριαρχείο](#) με έδρα στην [Κωνσταντινούπολη](#), προφανώς λόγω της έκρυθμης κατάστασης μεταξύ Κύπρου και Τουρκίας. Η Μείζων και Υπερτελής Σύνοδος, που συνήλθε στις 5 - 6 Ιουλίου 1973, αποφάσισε την ακύρωση της καθαίρεσης του Μακαρίου και κάλεσε τους τρεις Μητροπολίτες να εκφράσουν τις απόψεις τους ενώπιον της. Οι τρεις αρνήθηκαν να παραστούν στη Μείζονα Σύνοδο, η οποία συνήλθε εκ νέου στις 14 Ιουλίου 1973 και τους καθαίρεσε από το αξίωμα τους.

Το πραξικόπημα στην Κύπρο και η επιστροφή των τριών

Μετά το [στρατιωτικό πραξικόπημα](#) της 15ης Ιουλίου 1974 και την διαφυγή του Μακαρίου στη Μάλτα και εν συνεχεία στο Λονδίνο, οι τρεις Μητροπολίτες που είχαν καθαιρεθεί, από την Μείζονα και Υπερτελή Σύνοδο, επανήλθαν και πάλι από τους πραξικοπηματίες οι οποίοι, αφού διόρισαν τον [Νικόλαο Σαμψών](#), ως Πρόεδρο

της [Κυπριακής Δημοκρατίας](#), εγκατέστησαν τον Πάφου Γεννάδιο ως νέο [Αρχιεπίσκοπο Κύπρου](#), γεγονός που δεν αναγνωρίστηκε ποτέ από καμία άλλη Εκκλησία, ούτε και αναφέρεται ως Αρχιεπίσκοπος στον επίσημο κατάλογο Αρχιεπισκόπων Κύπρου. Ο Σαμψών ορκίστηκε Πρόεδρος σε τελετή που πραγματοποιήθηκε από τον Γεννάδιο, παρουσία του Κυρηνείας Κυπριανού και του Κιτίου Άνθιμου. Τελικά, η κυβέρνηση Σαμψών, των πραξικοπηματιών, κατέρρευσε στις 23 Ιουλίου 1974, ως αποτέλεσμα της τουρκικής εισβολής της 20^{ης} Ιουλίου 1974. Ο [Γλαύκος Κληρίδης](#), ως Πρόεδρος της Βουλής των Αντιπροσώπων, ανέλαβε συνταγματικά τις αρμοδιότητες του Προέδρου ως ευρισκομένου σε απουσία του Μακαρίου. Με την επιστροφή του Μακαρίου στην Προεδρία και την Αρχιεπισκοπή το Δεκέμβριο του 1974, οι τρεις Μητροπολίτες επανήλθαν στο καθεστώς της καθαίρεσης, όπως είχε αποφασισθεί από την Μείζονα Σύνοδο.

Η λήξη της κρίσης και η κατάληξη των τριών

Το εκκλησιαστικό ζήτημα, που δίχασε από το 1972-1974 την Εκκλησία και ολόκληρη την Κύπρο έληξε τελικά τον Απρίλιο του [1982](#), όταν ο [Αρχιεπίσκοπος Κύπρου Χρυσόστομος Α΄](#) συνεκάλεσε νέα Μείζονα Σύνοδο, η οποία αποφάσισε την άρση της καθαίρεσης του Μητροπολίτη Πάφου Γεννάδιου, ο οποίος εξέφρασε μεταμέλεια και επέκτεινε τη συγγνώμη στον Μητροπολίτη Κιτίου Άνθιμο που είχε ήδη πεθάνει, ενώ ο Κυρηνείας Κυπριανός δεν εξέφρασε ποτέ μεταμέλεια[\[6\]](#).

[\[1\]](#) ΑΠΑΝΤΑ ΑΡΧΙΕΠΙΣΚΟΠΟΥ ΚΥΠΡΟΥ ΜΑΚΑΡΙΟΥ Γ΄, Λευκωσία, 1993 τ. ΙΓ΄, σελ. 934 – 936

[\[2\]](#) Ανδρέα Π. Βίττη, ΕΚΚΛΗΣΙΑ ΚΥΠΡΟΥ. Η ΙΣΤΟΡΙΑ ΤΗΣ – Η ΙΣΤΟΡΙΑ ΤΗΣ ΚΥΠΡΟΥ, Εκδ. Ι.Μ. Λεμεσού, 2024, Τόμος Γ΄, σελ. 51

[\[3\]](#) <https://www.pemptousia.gr/2013/04/to-archiepiskopiko-zitima-tis-kiprou/>

[\[4\]](#) ΤΟ ΕΚΚΛΗΣΙΑΣΤΙΚΟ ΖΗΤΗΜΑ ΤΗΣ ΚΥΠΡΟΥ ΚΑΤΑ ΤΗΝ ΠΕΡΙΟΔΟ 1933 – 1947, π. Αθανασίου Βουδούρη, Διδακτορική Διατριβή, Α.Π.Θ. Θεσσαλονίκη 2015, σελ. 319

[\[5\]](#) ΑΠΑΝΤΑ ΑΡΧΙΕΠΙΣΚΟΠΟΥ ΚΥΠΡΟΥ ΜΑΚΑΡΙΟΥ Γ΄, Λευκωσία, 1993, τ. ΙΓ΄, σελ. 939, 941

[\[6\]](#) Ηλ. Εφημερίδα CYPRUS TIMES, 2-3-2019